

BİR SİVİL TOPLUM KURULUŞU OLARAK TÜKETİCİ ÖRGÜTLERİ

Av. Şerafettin GÖKALP *

Toplumu oluşturan bireyler, doğal hayatın gereği olarak tüketicidirler. Üretici olarak bilinen köylü, esnaf, zanaatkar da bir başka açıdan bakıldığında tüketicidir. Toplum hayatının gelişmesinde önceleri üretici durumunda olanların haklarının korunması gündeme gelmiştir. İşçinin korunması, esnafın korunması, çeşitli meslek dallarında faaliyet gösteren kimselerin korunması söz konusu olduğunda, çeşitli meslek kuruluşları, odalar, dernekler, vakıflar, kooperatifler oluşturularak bu kişilerin hak ve menfaatlerinin sağlanması, sorunlarına çare bulunması için çalışmalar yapılmıştır.

Ancak son elli yılda, asıl korunması gerekenlerin tüketiciler olduğu, çünkü herkesin her zaman “tüketici” konumunda olduğu fark edilmiştir. Bu anlayışın giderek taraflar bulması üzerine; Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu, Ceza Kanunu gibi çeşitli kanunlarda dağınık olarak yer alan korumacı hükümlerin bir araya getirilerek, tüketici hukukunun oluşturulması çalışması hız kazanmıştır.

TÜKETİCİ KANUNU

Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de bir Tüketici Kanunu’nun varlığına ihtiyaç olduğunun anlaşılması üzerine çalışmalara başlanmış, sonuçta 1995 yılında 4077 sayılı “Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun” çıkarılmıştır. Yayımlandıktan altı ay sonra yürürlüğe giren bu Yasa’da çeşitli zamanlarda değişiklikler yapılmış, en son 2003 yılında çıkarılan 4822 sayılı Yasa ile yapılan köklü değişikliklerle bugünkü yapısına kavuşmuştur.

Kanun koyucu beş kısımdan ve 34 maddeden oluşan Yasa’yı, genel düzenleme biçiminde değerlendirilmiş, ayrıntıların yönetmeliklerle düzenlenmesi yolunu tercih etmiştir.

* Bursa Barosu ve TBB Denetleme Kurulu üyesi.

Yasa'nın "tanımlar" başlıklı 3. maddesinde (p) bendinde tüketici örgütleri şöyle tanımlanmaktadır:

"p) Tüketici Örgütleri: Tüketicinin korunması amacıyla kurulan dernek, vakıf veya bunların üst kuruluşları."

Tanımlama bu şekilde yapılmakla birlikte, bu kuruluşların ne şekilde örgütleneceği, gelir kaynaklarının neler olacağı, devletin bu kuruluşlara desteğinin ne olabileceği, bu kuruluşların çalışma konuları kapsamında laboratuvar açma, denetleme... gibi işlevlerin olup olmayacağı... vb. hususlarına yer verilmemiş, boşluk bırakılmıştır.

Örgüt olarak, sadece Yasa'nın 21. maddesinde "Tüketici Konseyi"nden, 22. maddesinde ise "Tüketici Sorunları Hakem Heyeti"nden bahsedilmektedir.

Ne yazık ki, sivil toplum kuruluşlarından olan tüketici derneklerine bu yasada madde ayrılmamıştır. Ticaret ve Sanayi Bakanlığı'nın eşgüdümündeki "Tüketici Konseyi"ne Yasa'da yer verilmiştir.

01.08.2003 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan "Tüketici Konseyi Yönetmeliği"ne göre, doksan dört kişiden oluşan konseyde, tüketici derneklerinden yirmi temsilci, tüketici vakıflarından üç temsilci, tüketici dernekleri üst kuruluşlarından üç temsilci yer almaktadır. Konsey, yılda bir kez Ankara'da toplanarak, tüketici sorunlarının çözümü için alınacak önlem ve önerileri görüşmektedir.

TÜKETİCİ ÖRGÜTLERİ

Tüketici örgütleri Tüketici Hakları Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 1995 yılından önce kurulmuş ve faaliyetlerine başlamıştır.

Tüketici derneklerinin özellikleri şunlardır:

* Sivil toplum kuruluşudur, devletle organik bağı yoktur, bağımsız ve serbesttir.

* Öteki derneklerde olduğu gibi, sadece üye haklarını korumakla yetinmez, halkın (tüketicinin) hak ve menfaatlerini koruyucu görüş, hizmet, öneri ve önlemleri sunar.

* Bağımsızlığının gereği olarak hiçbir üretici kuruluştan yardım alamaz; kendi üyelerinin bağış ve aidat desteği ile etkinliğini sürdürür. Ülkemizde yüze yakın tüketici dernekleri vardır. Bunlardan tespit edebildiklerimiz şunlardır:

1. Tüketiciiyi Koruma Derneği (Kısa Adı: TÜKODER): 1990 yılında İstanbul'da kurulmuştur. On dokuz bin üyesi ve ülke çapında 41 şubesi

vardır. Adresi: Yoğurtçu Şükrü Sokak No: 53/2 Kadıköy/İSTANBUL Telefonu: 0.216 349 85 10, web: www.tukoder.org.tr

2. Tüketici Hakları Derneği (Kısa Adı: THD): 1991 yılında Ankara'da kurulmuştur. On iki bin üyesi vardır. Ankara'da Çankaya, Mamak, Yenimahalle olmak üzere ülke çapında 36 şubesi vardır. Adresi: Atatürk Bulvarı Emek İşhanı Gökdelen Kat: 8 Büro: 804 Kızılay/ Ankara Telefonu: 0.312 417 93 34, web: www.tuketicihaklari.org.tr

3. Tüketicileri Koruma Derneği (Kısa Adı: TÜKDER): 1992 yılında Bursa'da kurulmuştur. Bin yedi yüz üyesi vardır. Bursa ili çapında etkinlik göstermektedir. Mustafa Kemal Paşa, Karacabey, Yenişehir ilçelerinde şubesi vardır. Adresi: Alacamescit Mah. Tek Sok. No: 11 Borsa Apt. Kat: 3 Daire: 6 Osmangazi/BURSA'dır. Telefonu: 0 .224 224 74 13.

4. Eskişehir Tüketiciler Derneği (Kısa Adı: ESTÜKDER): 1700 üyesi vardır. Şubesi yoktur. Adresi: İstiklal Mah. Özmen Sok. No: 9 ESKİŞEHİR'dir. Telefonu: 0.222 220 71 10.

5. Adana Tüketici Derneği: Altı yüz elli üyesi vardır. Şubesi yoktur.

(NOT: Son iki dernek hakkında bilgi Tüketicileri Koruma Derneği, Kocaeli Tüketicileri Koruma Derneği, elde etmek mümkün olmamıştır.)

Bu beş tüketici derneğinin dışında, Tüm Tüketiciler Derneği (Bakırköy), Tüm Tüketicileri Koruma Derneği (İstanbul), Tüketici Bilincini Geliştirme Derneği (Kadıköy), Tüketici Hakları Derneği (Ankara), Kayseri Tüketiciler Derneği, Tüketiciyi Koruma ve Dayanışma Birliği (İstanbul), Uludağ Tüketicileri Koruma Derneği (Bursa),... gibi derneklerin mevcut olduğu bilinmektedir.

İstanbul ve Ankara'da kurulu bulunan (1 ve 2 nolu) dernekler, aynı zamanda Bakanlar Kurulu'nun kararıyla kamuya yararlı dernek statüsünü kazanmışlardır.

Ayrıca tüketiciyi koruma amaçlı vakıflar da vardır. Faal olarak Ankara'da (Şehit Adem Yavuz Sokak No: 4/28 Kızılay/ANKARA) adresinde etkinlik gösteren "*Türkiye Tüketicileri Koruma ve Eğitim Vakfı*" bulunmaktadır. 1991 tarihinde kurulan vakfın başkanı Bayram Kısıklı'dır. Telefonu: 0312 425 30 73. Daha ziyade tüketicinin eğitilmesi ağırlıklı çalışmalar yapmaktadır.

Bunun dışında Tüketiciyi Koruma Birliği Vakfı, Tüketiciyi Koruma Vakfı (Ankara) adlarında vakıfların olduğu hususunda bazı kayıtlara rastlanmış ise de faaliyetlerini ve adreslerini tespit etmek mümkün olmamıştır.

TÜKETİCİ DERNEKLERİ FEDERASYONU (TÜDEF)

Yukarıda isimleri yazılı beş dernek bir araya gelerek 25.09.2003 tarihinde merkezi Ankara’da Tüketici Dernekleri Federasyonu’nu (kısa adı TÜDEF) kurmuşlardır. Kurucu derneklerin 100’e yakın şubesi ve yaklaşık kırk bin üyesi bulunmaktadır.

10.10.2003 tarihinde İstanbul Dedeman Oteli salonunda, TÜDEF’in kuruluşu ve tanıtımı ile ilgili basın toplantısı yapılmıştır.

Federasyonun adresi şöyledir: Emek İşhanı, Gökdelen Kat: 8 Daire: 804 Kızılay/ ANKARA Telefonu: 0.312 425 15 29

27.06.2004 tarihinde Ankara’da federasyonun 1. Olağan Genel Kurul Toplantısı yapılmıştır. Toplantı sonucunda TÜDEF yönetim kuruluna seçilen on bir kişinin isimleri ve unvanları şöyledir: Federasyon Genel Başkanı: Turhan Çakar. Genel Başkan Yardımcıları: Cahit Mete, Sıtkı Yılmaz, Rıdvan Atan, Ramazan Açar. Genel Sekreter: Ali Çetin. Genel Sayman: Hamdullah Yıldız. Yönetim Kurulu Üyeleri: Onursal Ünler, Necati Yentürk, N.Davut Köroğlu, Hakan Topaloğlu.

SONUÇ

Yukarıda da belirttiğimiz gibi, 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, “tüketici örgütlerini” tanım olarak vermiş, ancak bu örgütlerin kuruluş biçimi, görev ve işlevleri, yetki ve sorumlulukları hakkında düzenleme yapmamıştır.

Tüketici dernekleri birer “sivil toplum örgütleri” dir. Bu haliyle bilinçli tüketiciler tarafından ve 2908 sayılı Dernekler Kanunu’na göre kurulması ve çalışması söz konusudur.

Bu tür kuruluşların başta gelen görevi, halkta tüketici olarak bir takım haklarının olduğu ve bu hakkını aramanın bilincini yaratmak, güçlü olmak için örgütlenmenin gereğini anlatmak, birer baskı grubu olduklarını kamuoyuna hissettirmek olmalıdır. Devletin buradaki görevi ise, bu kuruluşları desteklemek, bu yoldaki çalışmalarında bu örgütlerle işbirliği yapmak ve mali kaynaklar sağlamak olmalıdır. Tüketici örgütleri, laboratuvar yatırımları ve gümrük muafiyeti ve benzeri teşviklerden yararlandırılmalıdır.

Ülkemizde kurulmuş ve kurulmakta olan tüketici derneklerinin mali yapıları oldukça zayıftır. Bu nedenle yeteri kadar etkili olamamaktadırlar. Federasyon şeklinde örgütlenmenin gerçekleşmesi ise hem mali yönden hem de ses getirebilecek güç yönünden umut verici bir gelişmedir.